

MÜZELER ve EĞİTİM

Ahmet Adil TIRPAN*

Müze, insan varlığının ortaya çıktığı ilk zamandan itibaren yaşam kav-
gası ve sanat adına oluşturduğu tüm kültür değerlerini gene insan eğiti-
mine sunan bir kurumdur. Müzeyi tarifini yaptığımız bu anlamda algıladı-
ğımızda müzecilik etkinliklerini yönlendirebiliriz. Kültür hizmetlerinin böl-
geler arasındaki dengesiz dağılımının ortadan kaldırılması, çeşitli yörele-
rin ve değişik toplum katlarının, kültürel uğraşlardan en üst düzeyde ya-
rarlanması ve katılımda eşitliğin sağlanması temel ilke olmalıdır.¹ Sade-
ce uzmanlarına yönelik dar bir çevrenin beğeni ve beklentisine hitap eden
müzecilik anlayışı yanlıştır.

Müzelerin eğitim aracı, müzecilerin eğitmen olabilmeleri şu anki işlev-
lerinde olanaksızdır. Özgür, özerk ve yerinde yönetim ilkeleri ışığında çe-
şitli baskılarından arındırılması gereken kültür kuruluşları içindeki müze-
ler, bu gelişmeye ayak uyduracak düzenlemeleri yapmak zorundadırlar.

Müze çalışanları, müzelerin gereksinmelerine ve eğitim gayesine hiz-
met edebilecek eğitimden geçmelidir. Bu gereksinme ülkemizde 1877 yı-
lında duyulmuş ve «Müze-i Hümayun'a» bağlı bir müze okulu kurulmuş-
tur.² Okulun amacı; «müzedeki çalışacak, kazı ve araştırmalara nezaret ede-
cek, araştırma sureti ile elde edilecek bilgilerle eski eser sahalarını bula-
cak lüzumu kadar eleman yetiştirmek» olarak gösterilmiştir. Hazırlanan
onaltı maddelik okul tüzüğü'nün beşinci maddesinde de gerekli dersler
şöyle sıralanmıştır: «iki yıl eski eserler ve paralar hakkında bilgi verile-
cek, pirinç ve mermerden yapılmış eski eserlerin alçıdan kopyelerini alma
usulü, resim ve fotoğraf sanatı öğretilenektir.» Okulun açılıp, açılmadığı-

(*) Fen - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji - Sanat Tarihi Bölümü Uzmanı

1) Konunun önemi için bkz. T. C. Kültür Bakanlığı Dördüncü Beş Yıllık Kal-
ınma Planı, Temmuz 1978, Madde 951.

2) Kamil Su, Osman Hamdi Beye Kadar Türk Müzesi, İstanbul 1965, s.49

nı kesin olarak bilmiyoruz, lakin müze okulu fikrinin bu devirde doğması ve resmi makamlarca da benimsenmiş olması çok önemlidir.

Aradan 105 sene geçmiş olmasına rağmen, müzelerimizde büyük gereksinme duyulan bu konuda önemli bir adım atılamamıştır. Müzeciliğimizin ilk kurulduğu andaki aydınlarımız ve özellikle «Maarif Nezareti Meclis-i Kebir-i, Maarif Üyeleri» ileri bir müzecilik görüşüne sahiptirler.³ Bu birimden çıkan kararlar incelendiği zaman, eski eserlerin bir araya toplanması ile basit bir koleksiyonculuk amacı güdümediği, eğitim ve öğretim hizmeti görececek bir kuruluş meydana getirilmesi için çalışıldığı görülür. Bu belgelerin birinde, müzenin herkese gösterilebilecek durumda olmadığından bahsedilerek; «Bu gibi müzeler yalnız sehir mahalli olmayıp, dikkat erbabına bir çeşit kütüphane demek olacağından, müzehane dairesinin genişletilip düzenlenmesi ile mevcut eserlerin iyi saklanmasına dikkat olunması ve zikri geçen eserlerin uygun suretle vaz ve tertip olunup, üzerlerine gerekli bilgi bulunan yafta asılması ve müzehanede özel bir defter bulunup bu deftere mevcut eserlerin cins ve nevi ile çıkmış olduğu yerin ismi ve bu eserler hakkında ne suretle bilgi edinilmiş olduğuna dair kayıt konulması» konuları üzerinde durulmaktadır.⁴ Görülüyor ki, müze içi müzecilik esaslarını bir asır önce koymuşuz.

Türk müzecilik olgusunun kısa bir vurgulamasını yapmaya çalıştık. Şimdi eğitime ne şekilde hizmet edeceği konusunda duralım. Müze Yunanca Mouseion sözcüğünden gelmektedir; sözlük anlamı «bilimler tapınağı»dır. İlk müze M.Ö. 300 yılında I. Ptolemaios Sotiris tarafından İskenderiye'de sanata ve bilime önem veren okulların bir araya toplanmasıyla oluşturulmuştur. Demekki müzeler bilimlerin laboratuvarıdır. Müzecilerin eğitime yönelik ilk uğraşlarından biri bu laboratuvarları araştırmacı ve öğretmenlerin çalışmalarına uygun hale getirmektir.⁵ Bu endirekt bir eğitim anlayışıdır. Müzeciliğin doğrudan halkla olan ilişkisinden doğan eğitim uğraşısı ise, araştırmalar ışığında gerçeği yaymak, tek olsunlar, grup halinde olsunlar, tesadüfen veya belirli bir amaçla gelmiş olsunlar ziyaretçilere yeni kavramlar kazandırmaktır. Halkımızın yaşadığı çevreyi tanımaya, insanlığın nasıl ilerlediğini, toplum hayatını nasıl teşkilatlandırıldığını, sanatların, tekniklerin, kültürün ve dolayısı ile uygarlığın nasıl geliştiğini örnekleri ile anlamaya ve bu sayede yaşadıkları asrın gerçeklerini algılamasına yardımcı olmalıyız.⁶ Bu da müze koleksiyonları bünyesi ile, sebep olduk-

3) Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, c. II, Ankara, s. 595.

4) Kamil Su, Osman Hamdi Beye Kadar Türk Müzesi, İstanbul 1965, s. 30.

5) Ger Van Wengen, Intodruction, Museum XXXI/3, 1979, s. 149.

6) Halk ve Müze ilişkileri konusunda daha geniş bilgi için bkz. Hamit Zübeyir Koşay, Halk Müzeleri, Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1974, s. 130-131.

ları etkinliklerin iyi araştırılmış olarak; genel bir program çerçevesinde halka takdimle başarıya ulaşır. Müzeler fosilleşmiş kurumlar olmaktan çıkıp kendilerini devamlı yenilemelidirler. Koleksiyonlarını geliştirmeli, sergilenen eserleri zaman zaman değiştirmeli, durmadan gelişen normlar ve teknolojilere kendilerini uydurup, örnek, ilerici ve eğitici özelliklerini daima ilk sırada tutmalıdırlar.⁷ Bütün bunlar yapılırken ilke olarak sergilenen eserin değil insan varlığının önemli olduğu algısının vurgulanmasına çok dikkat edilmelidir.

Öğretmen-öğrenci-müzeci ilişkileri müzeciliğimizin en önemli konusudur. Orta dereceli okulların ders programlarına dahil edilen Turizm ve Sanat eğitimi dersi, müzelerin eğitim konusundaki önemini belgelemiştir. Nitekim bu derslerin programa alındığı eğitim yılının başlamasından itibaren müzelerimiz alışlagelmişin çok üstünde öğrenci ve öğretmen akımına uğramış, bilgi ve yayın istemleri artmıştır. Müzelerimiz bu isteklere şimdilik müze rehber kitaplarının satışları ile karşılık verebilmektedir.

Müzelerde eğitim birimleri kurulmalıdır. Müze ve tarihi çevreyi tanıttacak ucuz yayın ve el broşürleri hazırlanmalı, öğretmen eğitimine yönelik konferanslar, kurslar, seminerler düzenlenmeli, ilgiyi ve sorunları ortaya koyacak anketler yapılmalı, kısacası okullarla müzeler arasındaki bağ sağlamlaştırılmalıdır. Birçok Avrupa müzesinde olduğu gibi, öğretmenler müzelerde açılacak kurslara devam etmeli, böylece müze görevlilerine gereksinme duymadan öğrencilerine sergileri gezdirebilmelidirler.⁸ Öğretmenlere; müzelerden eğitim aracı olarak faydalanmaları gereği öğretilmelidir. Bu konuda ilerlemiş ülkelerde öğretmen okulu öğrencilerinin eğitim staj-

7) Etnoğrafik sergilerin değişebilirliği konusunda bkz. Macide Gönül, Türk Müzelerinin Etnoğrafya Bakımından Rollerini, Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1975, Ankara 1976, s. 84 - vd.

8) Joseph C. Noethen, Müzeler ve Öğretmen, Ankara 1958, s. 14; Yeni Zelanda öğretmen okulu öğrencileri müzeye gelen ziyaretçilere rehberlik yapmaktadırlar. Bu sayede senede 100,000 öğrenci müzeleri rehberle ziyaret etmektedir. Carnegie Enstitüsü müze eğitiminde tecrübe ve uygulama yapılması için öğretmenlere üç senelik burslar vermektedir. Bu burslar sonucu büyük müzelere eğitim görevlileri ve yardımcıları atanmaktadır. Bunlar öğretmen olduklarından, mesleki çalışmaları ile Eğitim Bakanlığına, müzelerdeki malzemeyi kullandıklarından müzelerle karşı sorumludurlar. Böylece müzecilikle eğitim arasında bir iş birliği doğmaktadır. İskoçyada Glasgow Apt. Gallery and Museum'da masrafları Vilayet Eğitim Müdürlüğüne karşılanan Öğretim Dairesi vardır. Norveçte öğretmenlere kurslar düzenlenmektedir; kurslar iki aşamalıdır, ilk aşamada müzedeki araç ve malzemenin öğretim alanında en iyi şekilde nasıl kullanılacağı, ikinci aşamada ise müzelerdeki ilgili kültürel ve tarihi konular öğretilmektedir. New York şehir müzesinde «The American Museum of Natural History» öğretmenler

larını müzelerde yapması istenmektedir.⁹ Bunlar aracılığı ile çok sayıda kişinin müzeleri rehberli ziyareti mümkün olmaktadır. Stajyerler müzelerde kaldıkları süre içinde çeşitli konferanslar, sergiler, kitaplıklar ve de müze personelinin edindikleri bilgilerden, meslek hayatına atıldıkları zaman büyük faydalar sağlamaktadırlar. Müzelerde eğitim birimleri kurulup programlı bir şekilde çalıştırılmalıdır. Ancak bu sayede öğretmen, öğrenci ve dolaylı olarak velileri içeren geniş bir toplum ilgisi ve desteği gerçekleşecektir.

Müzeler öğretmenlerin hizmetine hazır ders araçlarıdır, onların görevlerini daha kolay ve daha manalı yapmalarına yardım eder. Görsel eğitime duyulan gereksinimi de geniş ölçüde karşılar. Okullara ödünç vermek için eser kopyaları ve açıklamalı levhalar hazırlanmalıdır. Örneğin, Londra'daki Victoria and Albert Museum'da okullara sergi götürme ve malzeme ödünç verme çalışmaları başarı ile yürütülmektedir.¹⁰ Çeşitli olanaksızlıklar nedeniyle müzelere gelemeyen köy okullarına gidilebilir, müze eğitim uzmanları çocuklarla konuşur, eser kopyalarını ellerinde araştırmalarına olanak tanınır, renkli kartpostallar dağıtılıp, dia gösterilerinde bulunulabilir. Bütün bunlardan amaç öğretim yapmak değil, öğrencilerin ilgisini ve merakını uyandırmak olmalıdır. Ancak bu sayede çocuklar şehre indikleri zaman bir müze gezmek arzusunda olacaklardır. Eğitici mahiyetteki yayınlar üzerinde özenle durmalı, bunların devamlılığı sağlanmalıdır. Müze rehberleri, kataloglar, broşürler, müze periyodları, eser kartpostalları, açıklamalı ve resimli takvimler, filmler, diaporitler, müze kültürel etkinlik programları, mahalli gazetelerle güç birliği ve kentin çeşitli kültürel etkinliklerine katılma, müzeye ilgi çekmede veya mevcut ilginin geliştirilmesinde büyük faydaları görülen çalışmalardır. Bugün ancak birkaç müzemizde geçici sergi salonu, konferans salonu, laboratuvar veya ihtisas kütüphanesinden biri veya birkaçı mevcuttur. İlk aşamada müzelerimizdeki bu eksiklikleri tamamlamalıyız ki müzelerde eğitim konusunda etkili adımlar atabilelim ve müzelerimiz bugünkü yalnızlıklarından kurtulabilsinler.

Geçmiş ve yabancıyı anlamak ve saymak duygusunun gelişmesi sayesinde gençlerimizin yarının daha iyi vatandaşları olacağında bütün eğitimciler hemfikirdirler.

İçin «Müzecilik metodları ve pratiği» konulu seri kurslar düzenlemektedir. İngiltere'de South Kensington İmperial İnstitu'de Milli Eğitim Bakanlığı yetişkin öğretmenler için okulların müzelerden faydalanması konulu kurslar açmaktadır.

9) Georges Henri Riviere, Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında Unesco Bölge Semineri, İcom Yayınları I, İstanbul 1962.

10) Molly Harrison, Eğitim ve Müzeler, Müzelerin Teşkilatlanması, İcom Yayınları II, TTK. Basımevi, Ankara 1963, s. 109 - 120.